

Õiguskantsler

Teie 27.04.2023 nr

Meie 05.06.2023 nr 6-1/230810/2302990

Isikuandmete kehtestatud juurdepääsupiirangu tähtaeg

Lugupeetud avaldaja

Palusite õiguskantsleril kontrollida, kas avaliku teabe seaduse § 40 lõige 3 vastab põhiseadusele. Selle sätte järgi kehtib isikuandmeid sisaldavale teabele juurdepääsupiirang 30 aastat pärast inimese surma. Samas on isikuandmete kaitse seaduse § 9 lõike 2 punkti 1 järgi lubatud isikuandmeid töödelda 10 aasta möödumisel pärast täisealise inimese surma. Peate arusaamatuks, miks on avaliku teabe seaduses juurdepääsupiirang 30 aastat.

Avaliku teabe seaduse § 40 lõiget 3 ei ole põhjust pidada põhiseadusega vastuolus olevaks. Riigil tuleb tagada üldiseks kasutamiseks mõeldud teabe avalikkus, kuna see on vajalik võimu tegevuse läbipaistvuse tagamiseks ning avalikkuse ühiskonnaelus osalemiseks. Samas tuleb riigil kaitsta teatud aja jooksul ka surnud inimese tundlikke andmeid, kuna selliste andmete avaldamisega võidakse kahjustada tema lähedaste õigusi. Kui pika aja jooksul selliseid andmeid kaitsta, on Riigikogu otsustada.

Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) järgi on igaühel õigus vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutused on kohustatud andma oma tegevuse kohta teavet, kui isik seda nõuab. Samas ei anta juurdepääsu andmetele, mille väljaandmine on seadusega keelatud, ja eranditult asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud andmetele (PS § 44 lõiked 1 ja 2).

Põhiseaduse § 26 sätestab eraelu ja perekonnaelu puutumatus. Eraelu kaitse puudutab ka isikuandmeid. Eraelu puutumatus riivab muu hulgas isikuandmete kogumine, säilitamine, kasutamine ja avalikustamine.

Kõnealusel juhul põrkuvad kaks vastandlikku põhiõigust: õigus saada teavet riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste tegevuse kohta (PS § 44 lg 2) ning isiku õigus eraelu puutumatus (PS § 26). Põhiseaduse järgi võib ulatuslikult piirata teabe saamist riigi tegevuse kohta (vt PS § 44 lg 2). Seda muidugi eeldusel, et seadusega kehtestatud piirangul on legitiimne eesmärk ning piirang on proportsionaalne.¹ Andmete seadusega väljaandmise piirangud tulenevad muu hulgas avaliku teabe seadusest ja isikuandmete kaitset käsitlevatest õigusaktidest.

¹ Vt Parrest, N., Vene, E. Põhiseaduse § 44 [kommentaar 30](#). – Madise, Ü. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2020.

Põhiosas tagab üldiseks kasutamiseks mõeldud teabele avalikkuse ja igäihe juurdepääsu võimaluse [avaliku teabe seadus](#) (AvTS). Avaliku teabe seadus lähtub põhimõttest, et avaliku teabe avalikkus on reegel ja dokumentide asutusesiseseks kasutamiseks tunnistamine erand (Riigikohtu halduskolleegiumi 18.04.2022 otsus asjas nr [3-20-1265](#), p 28). See seadus reguleerib ka isikuandmeid sisaldava teabe avaldamist avalikke ülesandeid täitvate asutuste ja isikute poolt (teabevaldajate kohta vt AvTS § 5).

Isikuandmetena käsitatakse igasugust inimese kohta käivat teavet ([isikuandmete kaitse üldmääruse](#)² art 4 p 1). Avaliku teabe valdaja annab juurdepääsu tema valduses olevatele isikuandmetele sel moel, nagu on ette nähtud isikuandmete kaitse üldmääruses või avaliku teabe seaduses sätestatud korras (AvTS § 39 lg 1).

Avaliku teabe valdajal tuleb hinnata, et avaliku teabe taaskasutamisel ja teabele juurdepääsu võimaldamisel ei kahjustataks oluliselt inimese eraelu puutumatust (AvTS § 3¹ lõiked 7 ja 8, § 4 lg 3). See hinnang peaks puudutama nii konkreetset inimest kui ka võimalikke puudutatud inimesi (nt lähedasi). Kui teave kahjustab oluliselt inimese eraelu puutumatust, tuleb piirata teabele juurdepääsu.

Asutuse juht võib seaduse alusel kehtestada teabele juurdepääsupiirangu, tunnistades teabe asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks (AvTS § 34). AvTS § 35 on sätestatud, mille alusel saab tunnistada teabe asutusesiseseks ning lähtuda saab üksnes neist alustest. Juurdepääsupiirang ei kohaldu vahetult seaduse alusel, vaid juurdepääsupiirangu kehtestamine tuleb otsustada asutuse juhil (Riigikohtu halduskolleegiumi 18.04.2022 otsus asjas nr [3-20-1265](#), p 24; 10.09.2021 otsus asjas nr [3-19-2069](#), p 13).

Seadus võimaldab kehtestada piiranguid teabele, mis sisaldab:

- 1) eri liiki isikuandmeid (nt geneetilised andmed, terviseandmed)³,
- 2) isikuandmeid, millele juurdepääs kahjustab oluliselt eraelu puutumatust,
- 3) sotsiaalabi või -teenuste osutamise taotlemist,
- 4) perekonnaelu üksikasjade kirjeldust,
- 5) isiku vaimsete ja füüsiliste kannatuste kirjeldust (vt AvTS § 35 lg 1 punktid 11-15).

Niisugusele teabele (nn tundlikele andmetele) kehtib juurdepääsupiirang 75 aastat alates selle saamisest või dokumenteerimisest või 30 aastat pärast inimese surma või kui surma ei ole võimalik tuvastada, siis 110 aastat pärast inimese sündi (AvTS § 40 lg 3). Need tähtajad on kirjas seaduses ja neid ei tohi asutuse juht lühendada.

Avaliku teabe seadus ei kohaldu eraõiguslikele isikutele ja asutustele, kes ei täida avalikke ülesandeid. Nemad peavad oma tegevuses juhinduma isikuandmete kaitse üldmäärusest ja [isikuandmete kaitse seadusest](#) (IKS).

Isikuandmete töötlemist pärast andmesubjekti surma reguleerib IKS § 9.⁴ Inimese nõusolek isikuandmete töötlemiseks kehtib tema eluajal ja 10 aastat pärast tema surma (kui ta ei ole otsustanud teisiti). Kui inimene suri alaealisena, siis kehtib tema antud nõusolek 20 aastat pärast tema surma (IKS § 9 lg 1).

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta.

³ Vt isikuandmete kaitse üldmääruse art 4 punktid 1, 13, 15.

⁴ Isikuandmete kaitse üldmäärust ei kohaldata surnuid puudutavate isikuandmete suhtes. Riigil on võimalus seda küsimust oma õiguses reguleerida, vt isikuandmete kaitse üldmääruse [põhjenduste](#) punkt 29.

Kui isikuandmeid on vaja töödelda pärast inimese surma ja töötlemiseks puudub inimese nõusolek, siis tuleb küsida tema pärija nõusolekut. Pärija nõusolekut ei ole vaja:

- 1) kui töödeldakse vaid surnud inimese nime, sugu, sünni- ja surmaaega, surmafakti ning matmise aega ja kohta (IKS § 9 lg 4),
- 2) isikuandmete töötlemine toimub muudel õiguslikel alustel (ajakirjandus, kunstiline eneseväljendus, arhiivid, vt IKS § 9 lg 2 p 3, § 4 jj);
- 3) inimese surmast on möödunud rohkem kui 10 aastat ja alaealisena surnud inimese surmast on möödunud 20 aastat (IKS § 9 lg 2 punktid 1 ja 2).

[IKS-i eelnõu](#) §-s 9 olid tähtajad vastavalt 30 ja 60 aastat. Selliseid tähtaegu põhjendati andmesubjekti lähedaste kaitsega, näiteks selleks, et piirata surnud lapse terviseandmete töötlemist pikemat aega pärast tema surma. Piirangu eesmärk oli kaitsta tema vanemate eraelu (vt IKS-i eelnõu [seletuskiri](#), lk 17). Eelnõus sätestatud tähtaegu muudeti Riigikogu põhiseaduskomisjonis Ajakirjanike Liidu ettepanekul (vt [komisjoni istungi protokoll](#)). Põhjenduseks toodi, et see on piisav aeg, et pärijad jõuaksid välja selgitada, mida nad hakkavad peale oma surnud lähedase õigustega. Riigikogu materjalidest ei selgu, mis kaalutlustel valiti tähtaegadeks just 10 ja 20 aastat ning miks ei põhjendatud piirangut surnud inimese lähedaste õiguste kaitsega.

Avaliku teabe valdajad peavad oma tegevuses järgima AvTS § 40 lõiget 3. Surnud inimese tundlikele andmetele kehtestatud juurdepääsupiirangu eesmärgiks on kaitsta tema lähedaste õigusi. Kuna isikuandmetena käsitatakse igasugust teavet, mida võib otse või kaudselt kokku viia elus oleva inimesega, võivad lähedaste õigusi kahjustada ka surnud inimese tundlikud andmed. Näiteks selline teave, milles kirjeldatakse surnud inimese pärilikke haigusi või ka mõne haiguse esinemisriski, mis võimaldaks teha ka lähedaste kohta kõikehõlmavaid järeldusi jne. Piisav andmete kaitsmise aeg võiks olla vähemalt üks inim põlv. Kui andmed avaldatakse hiljem, siis need tõenäoliselt surnud inimesega seotud inimeste õigusi oluliselt ei kahjusta. Kui isikuandmetele kehtiks juurdepääsupiirang lühemat aega, võidakse lähedaste õigusi siiski kahjustada. Arvestades andmemahu kasvu ja tehnoloogia arengut, muutuvad õiguste kahjustamise risk ning järelduste tegemise võimalused üha suuremaks.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise